

ANÀLISI D'EXPERIÈNCIES EN EL CAMP DE L'EDUCACIÓ AMBIENTAL I D'ITINERARIS DE PROGRÉS. EL CAS DE L'AGENDA 21 ESCOLAR DE SABADELL

CASTELLTORT VALLS, A. (1)

Departament Didàctica de les Ciències i les Matemàtiques. Universitat Autònoma de Barcelona
alba.castelltort@campus.uab.cat

Resumen

L'Agenda 21 Escolar (A21E) és un programa que vol fomentar els plantejaments i les pràctiques participatives als centres educatius des del punt de vista de la sostenibilitat i reforçar els vincles entre l'escola i la ciutat.

El treball que es presenta analitza l'interès educatiu del ventall d'experiències d'educació per la sostenibilitat desenvolupades en el marc del Programa Agenda 21 Escolar de Sabadell i planteja possibles itineraris de progressió de les escoles al llarg dels anys de participació, tot amb la finalitat d'estimular noves iniciatives i noves idees per continuar avançant en el camp de l'educació per la sostenibilitat.

Objectius

L'Agenda 21 Escolar (A21E) és un programa que vol fomentar els plantejaments i les pràctiques participatives als centres educatius des del punt de vista de la sostenibilitat i reforçar els vincles entre l'escola i la ciutat (Weissmann i Llabrés, 2001; Franquesa, 2004).

El treball que es presenta té per objectius analitzar l'interès educatiu del ventall d'experiències d'educació per la sostenibilitat desenvolupades en el marc del Programa Agenda 21 Escolar de Sabadell[1] (A21ES) i plantejar possibles itineraris de progressió de les escoles al llarg dels anys de participació, tot amb la finalitat d'estimular noves iniciatives i noves idees per continuar avançant en aquest camp.

Marc teòric

Aquesta recerca pren com a referència un model d'educació per a la sostenibilitat que pretén capacitar les persones a desenvolupar coneixements, valors i habilitats per valorar i decidir sobre la manera de com actuem, individualment i col·lectivament, globalment i localment, per tal de millorar la qualitat de vida sense fer malbé el planeta del futur (Sanmartí i Pujol, 2002). Aquesta és una visió, tal i com a firmen Mogensen i Mayer (2007), subratlla el rol de l'educació en el desenvolupament de competències dels futurs ciutadans per a participar activament en els processos de construcció i de canvi relacionats amb els problemes ambientals de la societat promovent que els estudiants esdevinguin pensadors crítics, que es plantegin preguntes i que actuïn d'acord amb les respostes trobades.

En aquest sentit, l'escola constitueix un espai idoni per aprendre a viure d'una manera més sostenible i és a través de programes com l'A21E que s'ofereix un marc de treball que pot estimular aquest procés d'ambientalització.

Per a què aquests processos no es concretin només a través de tallers, activitats puntuals o setmanes culturals i per tal que puguin tenir més continuïtat en el temps i estiguin més vinculats amb el currículum, es va considerar oportú elaborar aquest anàlisi d'experiències d'educació ambiental i d'itineraris de progrés pels centres participants a l'A21ES.

Desenvolupament del tema

Aquest treball analitza un conjunt d'experiències educatives que han dut a terme 46 centres de diferents etapes educatives durant els primers quatre anys d'A21ES. Les propostes educatives s'han extret de les memòries anuals que realitzen els centres, dels assessors externs del Programa, dels tècnics municipals i d'entrevistes realitzades al professorat responsable de desenvolupar l'A21E del seu centre.

Les diferents activitats s'han organitzat al voltant de les tres principals àrees temàtiques: Gestió dels materials i els residus, Biodiversitat i Energia i mobilitat. L'anàlisi s'ha realitzat tenint en compte el seu valor educatiu en funció de si estan orientades principalment a:

- Millorar la gestió de les instal·lacions i dels recursos

- Millorar la integració la sostenibilitat a nivell curricular

En cadascun d'aquests dos grans blocs s'han identificat subobjectius que es recullen a la figura 1:

Figura 1: Criteris utilitzats per analitzar les experiències en funció dels seus objectius principals

Pel que fa a les activitats relacionades amb el currículum, s'han diferenciat també les aportacions en la consecució d'aquests objectius per part de les diferents àrees (ciències de la naturalesa i tecnologia; ciències socials; ètica, filosofia i educació per la ciutadania; llenguatges matemàtics; llenguatges verbals, escrits i visuals).

Els resultats mostren que la majoria de les experiències recollides versen sobre la millora de la gestió ambiental al centre. Es pot valorar que si bé esdevenen bones oportunitats per posar en pràctica noves maneres d'actuar a favor de l'ambient i de fomentar la responsabilitat de l'alumnat, a la pràctica sovint es planifiquen com quelcom puntual i sense una justificació que vagi més enllà de: "és bo per al medi ambient".

A partir de l'anàlisi realitzat s'ha caracteritzat un itinerari general de "processos tipus" que es donen (o es poden donar) en els centres que desenvolupen experiències d'ambientalització. Les etapes serien:

- **Etapa inicial:** es posen en marxa accions concretes que estimulen els bons hàbits (separació de residus, estalvi d'aigua, etc.) que es reforcen mitjançant campanyes puntuals, la setmana cultural, sortides, etc. Existeix una comissió formada per professorat interessat. El centre utilitza l'oferta d'activitats d'educació ambiental que ofereix l'Ajuntament.

- **Segona etapa:** es porten a terme ecoauditories, es dóna importància a la comunicació dels resultats fent ús de mitjans diversos i a partir dels resultats obtinguts, s'impulsen les accions més adequades. L'alumnat forma part de la comissió i diferents membres de la comunitat educativa participen a les propostes de formació.

- **Tercera etapa:** l'ambientalització de la gestió del centre entra en una etapa de normalització. La comissió avalua constantment el funcionament del Pla d'Acció i proposa noves mesures per regular el que no funciona. Els plans d'acció estan més integrats en les àrees curriculars. Els projectes s'obren més a l'entorn proper, busquen la complicitat dels agents locals i porten a terme accions que van més enllà de l'escola. El professorat participa en algun grup de treball local vinculat a l'educació ambiental.

- **Etapa de consolidació:** s'han analitzat els continguts clau que caldria que l'alumnat construís per explicar els problemes ambientals i s'han integrat en els currículums de la major part de les àrees. Els documents rectorals del centre recullen aquesta coherència ambiental. La comissió continua coordinant-se per adaptar-se als nous reptes. Els plans d'acció s'obren cada vegada més al barri, a la ciutat i a la cooperació internacional. El professorat participa en grups de formació d'àmbit supramunicipal. Per continuar avançant els centres no depenen d'estímul externs.

Conclusions

Aquest treball ha permès analitzar la feina feta dels participants al programa A21ES de manera que fos útil per a les escoles per planificar nous processos educatius.

En primer lloc, es destaca que els centres educatius han fet al llarg d'aquests quatre anys molts avenços en relació a la millora ambiental de la gestió de les instal·lacions i dels recursos als centres educatius. Al mateix temps, aquestes iniciatives s'han desenvolupat tot fomentant una cultura participativa.

A l'àmbit curricular s'han desenvolupat diverses activitats sovint relacionades amb l'àrea de ciències naturals o experimentals tot i que alguns centres ja han començat a integrar les temàtiques ambientals amb els continguts d'altres àrees. També s'han promogut ecoauditories que han permès orientar la presa de decisions en la millora de la gestió ambiental del centre.

Un dels reptes de futur és la integració dels continguts d'aquests projectes en el projecte curricular de centre, de manera que les activitats que es realitzin no siguin quelcom puntual sinó que formin part del conjunt d'aprenentatges que l'escola vol promoure i que poden ajudar a construir arguments que fonamentin l'acció.

Finalment, els centres que van iniciar l'A21ES des del primer any han fet avenços destacables que ja els situarien en una segona o tercera etapa de l'itinerari general caracteritzat, però encara no en la darrera. Valorem que els itineraris descrits per a cada àmbit temàtic i l'itinerari general de "processos tipus" pot esdevenir una eina d'autoavaluació de la feina realitzada a cada centre i d'identificació de noves propostes per innovar en el camp de l'educació ambiental.

Referències bibliogràfiques

FRANQUESA, T. (2004). *Desenvolupament sostenible: el programa de l'Agenda 21 Escolar. Perspectiva Escolar*, 285, pp. 17-27.

MOGENSEN, F.; MAYER, M.; BREITING, S.; VARGA, A. (2007). *Educació per al desenvolupament sostenible. Tendències, divergències i criteris de qualitat*. Barcelona: Graó.

SANMARTÍ, N.; CASTELLTORT, A. (2007). *Sabadell Agenda 21 Escolar. Experiències d'educació ambiental i el seu lligam amb el marc educatiu*. Sabadell: Ajuntament de Sabadell.

SANMARTÍ, N. PUJOL, R.M. (2002). *¿Qué comporta "capacitar para la acción" en el marco de la escuela?*. *Investigación en la escuela*, 46, pp. 49-53.

WEISSMANN, H.; LLABRÉS, A. (2001). *Guia per a fer l'Agenda 21 Escolar*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

[1] L'A21ES és un projecte de ciutat promogut en el marc de l'Agenda 21 Local, coordinat per l'Ajuntament de Sabadell i el Centre de Recursos Pedagògics del Vallès Occidental. Es va començar a construir a partir de l'experiència de l'A21E impulsada per l'Ajuntament de Barcelona.

CITACIÓN

CASTELLTORT, A. (2009). Anàlisi d'experiències en el camp de l'educació ambiental i d'itineraris de progrés. el cas de l'agenda 21 escolar de sabadell. *Enseñanza de las Ciencias*, Número Extra VIII Congreso Internacional sobre Investigación en Didáctica de las Ciencias, Barcelona, pp. 529-532

<http://ensciencias.uab.es/congreso09/numeroextra/art-529-532.pdf>